

Sygn. akt III CK 155/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 stycznia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSN Antoni Górski

w sprawie z powództwa H.(...) sp. z o.o. w W.

przeciwko G.(...) sp. z o.o. w K. i Towarzystwu Ubezpieczeń i Reasekuracji C.(...) S.A.
Oddziałowi w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 13 stycznia 2005 r.,

na rozprawie kasacji strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 24 października 2003 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1. uchyla zawarte w punkcie 1 zaskarżonego wyroku postanowienie o sprostowaniu wyroku Sądu Okręgowego Sądu Gospodarczego w K. z dnia 15 maja 2003 r oraz wyrok tego Sądu w części odrzucającej pozew (punkt 1);**
- 2. w pozostałym zakresie zaskarżony wyrok uchyla i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

H.(...) sp. z o.o. w W. wniosła pozew w postępowaniu upominawczym pozew przeciwko G.(...) sp. z o.o. w K. i Towarzystwu Ubezpieczeń i Reasekuracji C.(...) S.A. Oddział w K. [dalej – C.(...)] o zapłatę solidarnie kwoty 201 850,35 zł z ustawowymi odsetkami. Powództwo zostało uwzględnione nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wydany przez Sąd Okręgowy w K. w dniu 14 listopada 2002 r. Od nakazu zapłaty sprzeciw wniosła C.(...).

Po rozpoznaniu sprzeciwu Sąd Okręgowy – Sąd Gospodarczy w K. wyrokiem z dnia 15 maja 2003 r. odrzucił pozew w stosunku do G.(...) sp. z o.o. w K. i oddalił powództwo w stosunku do C.(...). Rozstrzygnięcie to oparł na następujących ustaleniach i ocenach. W dniu 17 lipca 2000 r. powódka zawarła z G.(...) sp. z o.o. w K. umowę dilerską, na podstawie której diler uzyskał prawo dystrybucji wyrobów powódki, będącej producentem samochodów, oraz prawo obsługi serwisowej samochodów. Zgodnie z tą umową, po sprzedaży samochodów klientom diler miał obowiązek niezwłocznego (w terminie do dwóch dni) wysłania do powódki kompletu dokumentów potwierdzających wydanie samochodów. Komplet dokumentów stanowiły kupon rejestracji pojazdu, kupon przeglądu przedsprzedażnego z książki gwarancyjnej, karta przeglądu przedsprzedażnego oraz certyfikat dostawy samochodu do klienta (§ 6 lit. A pkt 11 umowy). Diler zabezpieczył spłatę na rzecz powódki należności wynikających z umowy w ten sposób, że zawarł z pozwanym C.(...) umowę gwarancji ubezpieczeniowej, na podstawie której ubezpieczyciel miał zapłacić stronie powodowej, na wypadek niewywiązania się z obowiązku zapłaty przez diler, bezsporne kwoty, wymagalne w okresie związania umową, do wysokości 400 000 zł. Podstawą zapłaty miało być żądanie beneficjenta gwarancji, zawierające oświadczenie, że zobowiązany nie wywiązał się ze zobowiązań pomimo pisemnego wezwania, a do żądania winny być dołączone oryginały lub uwierzytelnione kopie wezwań do zapłaty, faktur oraz dokumentów wymienionych w § 6 lit. A ust. 11 umowy dilerskiej. Pozwana spółka G.(...) pomimo wezwań nie zapłaciła powodowi wynikającej z faktur kwoty 188 525,67 zł i w tym zakresie ubezpieczyciel wypłacił świadczenie wynikające z umowy gwarancji. Odmówił natomiast zapłaty dalszej kwoty 201 850,35 zł, powołując się na to, że beneficjent nie dołączył do żądania zapłaty dokumentów wymaganych umową gwarancji.

Sąd Okręgowy ocenił stosunek prawny łączący powódkę z pozwanym C.(...) na tle art. 393 § 1 k.c. i uznał, że była to umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej. W umowie gwarancji szczegółowo określono okoliczności i terminy, w jakich nastąpi zapłata oraz wymogi ciążące na beneficjencie gwarancji. Umowa gwarancji odwołuje się do § 6 lit. A pkt 11 umowy dilerskiej, określając dokumenty, jakie należało dołączyć do wezwania do zapłaty. Brak tych dokumentów uzasadniał odmowę wypłaty świadczenia.

Sąd Okręgowy dodatkowo ustalił, że jeszcze przed wniesieniem pozwu ogłoszona została upadłość pozwanej spółki G.(...). W tej sytuacji droga sądowa do dochodzenia roszczeń przeciw upadłemu nie jest dopuszczalna, co uzasadnia odrzucenie pozwu wobec tej spółki.

Po rozpoznaniu apelacji strony powodowej Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 24 października 2003 r. sprostował oczywistą omyłkę w wyroku Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że wyrokowi temu w pkt I nadał brzmienie „uchyla nakaz zapłaty wydany w dniu 14 listopada 2002 r. w stosunku do pozwanego G.(...) spółce z o.o. w K. i pozew w tym zakresie odrzuca”, oddalił apelację i orzekł o kosztach procesu. Sąd ten uznał, że w związku z ogłoszeniem upadłości spółki G.(...) nie mógł być wydany przeciw niej także nakaz zapłaty, a brak wniesienia sprzeciwu przez tę spółkę nie ma znaczenia, z uwagi na stan wyłączający możliwość podejmowania czynności procesowych przez upadłego jeszcze przed wytoczeniem powództwa. Okoliczność ta, zdaniem Sądu, musi być brana pod rozwagę z urzędu. W pozostałym zakresie Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji. Wskazał dodatkowo, że obowiązki w zakresie zgłaszania żądania zapłaty przez beneficjenta były mu znane, bowiem umowa gwarancji została przyjęta przez powódkę jako warunek zawarcia umowy dilerskiej. Sąd zwrócił uwagę, że udzielona powódce gwarancja nie jest zobowiązaniem o charakterze bezwarunkowym lub na pierwsze żądanie, lecz została uzależniona od spełnienia przez beneficjenta pewnych aktów staranności, niezależnie od tego, czy zaistniały przesłanki do zapłaty wynikające ze stosunku podstawowego. Podkreślił też Sąd, że dług gwaranta ma charakter długu samoistnego i głównego.

Wyrok powyższy zaskarżyła strona powodowa kasacją opartą na obu podstawach określonych w art. 393¹ k. p. c. W ramach pierwszej z nich zarzucała naruszenie prawa materialnego, to jest art. 353¹ k.c. przez błędną wykładnię, polegającą na automatycznym i abstrakcyjnym założeniu, że zastrzeżenie w udzielonej gwarancji obowiązku dopełnienia przez beneficjenta określonych aktów staranności stanowi o podstawie do uchylenia się, w razie ich niedopełnienia, od spełnienia świadczenia przez

gwaranta; art. 74 § 1 k.c. przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że nieprzedstawienie dokumentów stanowi podstawę odmowy wypłaty gwarantowanej sumy; art. 1,2,3,4 i 5 gwarancji ubezpieczeniowej w związku z art. 65 § 1 k.c. przez przyjęcie, że zastrzeżenie klauzuli dokumentowej miało na celu wykazanie przesłanek wymagalności świadczenia. W ramach drugiej podstawy zarzucała naruszenie art. 350 § 1, 328 § 2 w związku z art. 391 k.p.c. oraz art. 195 i 365 § 1 k.p.c. przez wadliwe sprostowanie wyroku Sądu pierwszej instancji i niewyjaśnienie podstawy prawnej rozstrzygnięcia w tym zakresie, a ponadto naruszenie art. 217 k.p.c. przez oddalenie wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka Beaty Maciejewicz i art. 233 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i dokonanie oceny materiału dowodowego bez uwzględnienia wszystkich istotnych okoliczności, oraz art. 316 k.p.c. przez nieotwarcie pomimo wniosku rozprawy, gdy po jej zamknięciu ujawniły się istotne okoliczności. W konkluzji wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku, ewentualnie także wyroku Sądu Okręgowego, a gdyby zaistniały możliwości procesowe, o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Rozpoznając w pierwszej kolejności zarzuty natury proceduralnej, za zasadne należy uznać te, które odnoszą się do wadliwego sprostowania wyroku Sądu pierwszej instancji. Jak wynika wyraźnie z treści art. 350 § 1 i 3 k.p.c., sąd drugiej instancji może z urzędu sprostować wyrok pierwszej instancji, jeżeli wyrok ten zawiera niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Sprostowanie nie może prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia, ani pod względem przedmiotowym ani podmiotowym, w żadnym też wypadku nie może polegać na uchyleniu prawomocnego orzeczenia, jakim jest nakaz zapłaty. Trzeba zwrócić uwagę, że przeciwko spółce G.(...) wydany został nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym. W postępowaniu tym ogóle nie może dojść do uchylenia nakazu zapłaty, bowiem, zgodnie z art. 505 k.p.c., nakaz taki traci moc w razie prawidłowego wniesienia sprzeciwu. Rzecz jednak w tym, że spółka G.(...) sprzeciwu od nakazu zapłaty nie wniosła, a kwestia, czy mogła to uczynić z uwagi na ogłoszenie upadłości, jest tu obojętna. Nakaz zapłaty stał się prawomocny wobec braku sprzeciwu, a odrzucenie pozwu w stosunku do tego pozwanego przez Sąd pierwszej instancji było ewidentnie wadliwe, jednak uchybienie to nie stanowi oczywistej niedokładności, czy innego błędu, o jakim mowa w art. 350 k.p.c. Równie ewidentne, a przy tym rażąco naruszające art. 350 k.p.c. było zatem sprostowanie tego orzeczenia przez uchylenie prawomocnego nakazu zapłaty. Z tych

przyczyn zawarte w zaskarżonym wyroku postanowienie o sprostowaniu wyroku Sądu pierwszej instancji, a także orzeczenie Sądu Okręgowego w części, w jakiej dotyczy odrzucenia pozwu w stosunku do G.(...) spółki z o.o., podlegają uchyleniu.

Pozostałe zarzuty podnoszone w ramach drugiej podstawy kasacyjnej nie są zasadne. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że kasacja jest środkiem zaskarżenia wyroku sądu drugiej instancji, zatem dotyczyć musi uchybień popełnionych w postępowaniu odwoławczym. Tymczasem zarzut naruszenia art. 217 i art. 316 § 2 k.p.c. dotyczą postępowania przed Sądem Okręgowym, w tym bowiem postępowaniu skarżący wnosił o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka Beaty Maciejewicz i o zwrócenie się o nadesłanie określonych w kasacji dokumentów, a wniosek o otwarcie zamkniętej rozprawy dotyczył również tego etapu postępowania. Skarżący co prawda ponowił wniosek o dopuszczenie dowodu z zeznań tego świadka w apelacji, którego Sąd Apelacyjny również nie uwzględnił, co jednak nie stanowi naruszenia art. 217 k.p.c. W postępowaniu apelacyjnym może być oczywiście prowadzone postępowanie dowodowe, jednak nie należy zapominać, że postępowanie dowodowe prowadzone jest przede wszystkim przed sądem pierwszej instancji, pominięcie zaś zgłaszanych dowodów może być przedmiotem zarzutów podnoszonych w apelacji. Skarżący w apelacji podnosił zarzut naruszenia art. 217 k.p.c., w kasacji ten zarzut powtórzył, nie wiążąc go jednak z postępowaniem drugoinstancyjnym i nie wskazując przepisów natury procesowej, które naruszyć miał Sąd odwoławczy. Powtórzenie zaś w apelacji wniosku dowodowego oddalonego przez Sąd Okręgowy nie odpowiada obowiązującemu modelowi apelacji, w którym w postępowaniu dowodowym akcentowany jest walor nowości faktów i dowodów (art. 381 k.p.c.). Sam zatem fakt, że Sąd drugiej instancji oddalił wniosek dowodowy, o dopuszczenie którego skarżący wnosił już przed Sądem pierwszej instancji, nie świadczy jeszcze o naruszeniu reguł procesowych kierujących postępowaniem apelacyjnym. Jeżeli chodzi o zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. przez wadliwą ocenę dowodów, to należy podkreślić, że – jak to wielokrotnie wyjaśniał Sąd Najwyższy – przepis ten może stanowić podstawę kasacji tylko wtedy, kiedy dokonana przez sąd drugiej instancji ocena dowodów okaże się rażąco wadliwa, czy w sposób rażący błędna, sprzeczna z zasadami logicznego rozumowania. Tego rodzaju uchybienia skarżący nie zarzuca, co wystarczy dla uznania bezzasadności tego zarzutu.

Pomimo nietrafności części zarzutów procesowych, zaskarżony wyrok podlega uchyleniu, bowiem za trafne należy uznać w zasadniczej części zarzuty naruszenia prawa materialnego. Powodem oddalenia apelacji było uznanie przez Sąd Okręgowy, że

niewykonanie obowiązków określonych w tzw. „klauzuli dokumentacyjnej” przez skarżącego, będącego beneficjentem gwarancji ubezpieczeniowej, jest wystarczającą podstawą do wyłączenia odpowiedzialności gwaranta. Sąd Apelacyjny uznał przy tym trafnie, że gwarancja ubezpieczeniowa jest umową o charakterze abstrakcyjnym, nieakcesoryjnym wobec tzw. stosunku podstawowego, jakim była umowa dilerska zawarta przez stronę powodową ze spółką G.(...). W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśnione zostało, że wynikające z gwarancji ubezpieczeniowej zobowiązanie jest samodzielne, a gwarant płaci nie cudzy, ale własny dług, w związku z czym zasadniczo nie służą mu zarzuty wynikające ze stosunku podstawowego (por. wyrok z dnia 29 września 2004 r., II CK 17/04, nie publ.). Bez wątplenia natomiast gwarant może powoływać się na wyłączenie lub ograniczenie jego odpowiedzialności, wynikające z samej gwarancji. Może podnosić np. zarzut, że świadczenie, którego dotyczy gwarancja nie stało się wymagalne w okresie wskazanym w gwarancji, czy też, że jego wysokość przewyższa sumę gwarancyjną, może też podnosić zarzut niewypełnienia przez beneficjenta określonych w gwarancji obowiązków. Gwarancja ubezpieczeniowa może zatem zawierać klauzule wyłączające lub ograniczające odpowiedzialność gwaranta, zamieszczanie takich klauzul mieści się bowiem w przyznanej stronom swobodzie, w granicach określonych w art. 353¹ k.c. W każdym wypadku jednak wymaga oceny, z uwzględnieniem reguł interpretacyjnych wskazanych w art. 65 k.c., czy nałożone w gwarancji na beneficjenta obowiązki pozostają w związku z istotą tej gwarancji. Jak trafnie zarzucał skarżący, z treści gwarancji wynika, że gwarant zobowiązał się spełnić określone świadczenie na wypadek, gdyby ubezpieczony diler nie wykonał obowiązku zapłaty na rzecz beneficjenta. Nałożone na beneficjenta obowiązki powinny zatem pozostawać w związku z tym zobowiązaniem i sprowadzać się do wykazania, że ubezpieczony, pomimo wezwania, swego świadczenia wobec niego nie spełnił. Temu służą określone w gwarancji takie obowiązki, jak dołączenie do żądania zapłaty oświadczenia, że zobowiązany nie dokonał zapłaty, dołączenie uwierzytelnionych kopii wezwań do zapłaty kierowanych do dilera, oryginałów bądź kopii faktur dokumentujących wysokość świadczenia. Wyjaśnienia natomiast wymaga, jaki związek z udokumentowaniem braku spełnienia świadczenia przez dilera ma obowiązek złożenia przez beneficjenta dokumentów określonych w art. 6 lit. A pkt 11 umowy dilerskiej. Te dokumenty nie dokumentują bowiem ani faktu sprzedaży przez dilera samochodów klientom, ani wysokości uzyskanej od klientów a nie przekazanej beneficjentowi kwoty, zatem ich związek z zobowiązaniem gwaranta jest niejasny. Nie można pominąć faktu,

że beneficjent mógł wykonać polegający na złożeniu tych dokumentów akt staranności tylko w takim wypadku, gdy diler je zwrócił. Bez wyjaśnienia zatem, jakim celom miał służyć obowiązek określony w pkt 3 gwarancji i wyłożenia tego sformułowania gwarancji w świetle jej istoty i celu wynikającego z punktu 2 rozstrzygnięcie o zasadności żądania nie jest możliwe. W tym zakresie zatem Sąd Apelacyjny powinien był dokonać wykładni umowy, uwzględniając przy tym reguły interpretacyjne wynikające z art. 65 k.c., oraz istotę i cel zobowiązania gwarancyjnego i ograniczenia swobody umów określone w art. 353¹ k.c.

Zarzut naruszenia art. 74 k.c. polega natomiast na nieporozumieniu. Przepis ten dotyczy formy czynności prawnych i skutków jej niezachowania, nie odnosi się natomiast w żadnym wypadku do kwestii określonych w umowie warunków i skutków ich niewykonania. Bezzasadność tego zarzutu nie wpływa jednak na konieczność uchylecia zaskarżonego wyroku z przyczyn określonych wyżej.

Wobec powyższego orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 393¹³ k.p.c.